

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Pääministerin ilmoitus sosiaali- ja terveydenhuollosta

Hyvinvointialueiden ajankohtainen tilanne 10/2024

Tiivistelmä

- Hyvinvointialueet ovat kysyneet järjestämään lakisääteiset palvelunsa riittävän yhdenvertaisesti ja väestönsä tarpeet huomioiden. Alueiden välillä on kuitenkin merkittävää vaihtelua yksittäisissä lakisääteisissä palveluissa. Tilanne ei ole olennaisesti muuttunut alkukesään 2024 verrattuna.
- Perusterveydenhuoltoon hoitoon pääsyssä ei ole tapahtunut olennaisia muutoksia kesään 2024 verrattuna.
- Erikoissairaanhoidon hoitojonot ovat kansallisesti hieman kasvaneet kesään 2024 verrattuna. Hoitojonoissa on suurta vaihtelua hyvinvointialueiden välillä sekä erikoisalojen kesken. Psykiatrian erikoisalojen hoitojonot ovat suhteellisesti pisimmät.
- Erikoissairaanhoidon järjestämisessä on paikoin ilmaantunut erikoisaloittain tilanteita, jotka edellyttävät nykyistä vahvempaa valtion tukea ja ohjausta väestön yhdenvertaisen palvelujen saannin turvaamiseksi.
- Tilinpäätösennusteiden mukaan hyvinvointialueiden yhteenlasketun alijäämän ennakoitaan kasvavan noin 1,42 miljardiin euroon vuonna 2024. Alueelliset erot talouden tilassa ja näkymissä ovat merkittävät, ja voivat muuttua vielä loppuvuoden aikana. Tilanne on erityisen huolestuttava etenkin viidellä alueella, joilla sekä vuoden 2023 että 2024 alijäämä näyttäisi kasvavan suureksi.
- Hyvinvointialueiden muutosohjelmien toimeenpanossa painottuvat lyhyen tähtäimen säästötoimet ja pitemmän tähtäimen uudistamistoimet ja alueiden välinen yhteistyö ovat käynnistymässä hitaammin. Hyvinvointialueiden muutosohjelmat ovat hyvin eritasoisia.
- Ministeriöiden arvion mukaan hyvinvointialueiden nykyiset muutosohjelmat ovat osin riittämättömiä vastaamaan julkisen talouden, henkilöstön riittävyyden, väestön yhdenvertaisuuden ja palvelutarpeiden kasvun haasteisiin.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmää on voimakkaammin uudistettava ja sen kustannuskehitystä hillittävä valtion toimenpiteillä, ohjauksella ja tuella. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelulainsäädäntöä tulee vielä nykyistä vahvemmin uudistaa vastaamaan nykyistä hyvinvointi- ja yhteistyöaluerakennetta. Alueita tulee lisäksi ohjata tiiviimpään hyvinvointialueiden väliseen yhteistyöhön.**

Sosiaali- ja terveystalveluiden tilanne 1/2

- **Perusterveydenhuollon hoitoon pääsyssä** (kiireetön perusterveydenhuollon avosairaanhoidon vastaanotto toiminta) **ei ole kansallisesti tapahtunut olennaisia muutoksia kesään 2024 verrattuna.**
- **Erikoissairaanhoidon hoitojonot ovat kansallisesti hieman kasvaneet kesään 2024 verrattuna.** Hoitojonoissa on kuukausivaihtelua ja ne kasvavat yleensä kesäisin, joten hoitojonojen mahdollinen trendi varmistuu loppuvuonna 2024. Hoitojonoissa on edelleen erittäin suurta vaihtelua hyvinvointialueiden välillä sekä erikoisalojen kesken.
- **Psykiatrian erikoisalojen** (lasten-, nuorten- ja aikuispsykiatria) **hoitojonot ovat suhteellisesti edelleen kaikista erikoisaloista pisimmät.** Absoluuttisesti pisimmät hoitojonot ovat edelleen tietyillä kiireettömällä operatiivisilla erikoisaloilla (erityisesti kaihilieikkausten sekä polven/lonkan tekonivelleikkausten jonoryhmät).
- **Pisimmät erikoissairaanhoidon hoitojonot** ovat Pohjois-Pohjanmaalla, Pohjois-Savossa, Pohjois-Karjalassa, Päijät-Hämeessä ja HUS:ssa. **Lyhyimmät erikoissairaanhoidon hoitojonot** ovat Etelä-Savossa, Etelä-Karjalassa, Keski-Pohjanmaalla, Lapissa ja Etelä-Pohjanmaalla. Hoitojonojen pituuteen vaikuttavat mm. alueen resurssien kohdennukset sekä hoitoon käytettävät kriteerit.
- **Useat hyvinvointialueet eivät järjestä tai ovat aikeissa vähentää esim. työttömien ja kouluterveydenhuollon lakisääteisiä terveystarkastuksia.** Syynä on muiden tehtävien mm. **rokottamisen edellyttämän henkilöresurssi.** Työvoimatalveluissa terveystarkastus määrääjän puitteissa on edellytys, jonka puute aiheuttaa putoamisen etuuksista ja työllistymisen tukipalveluista.
- **Erikoissairaanhoidon järjestämisessä on paikoin ilmaantunut erikoisaloittain tilanteita, jotka edellyttävät nykyistä vahvempaa valtion tukea ja ohjausta väestön yhdenvertaisen palvelujen saannin turvaamiseksi.**

Sosiaali- ja terveystalveluiden tilanne 2/2

- Työllistymistä ja kotoutumista edistävien sosiaalipalveluiden yhdyspintojen toiminta on rakenteellisessa muutoksessa liittyen TE24 (työllisyys ja elinkeinopalvelut) ja KOTO24 (kotoutuminen) uudistuksiin, jotka tulevat voimaan vuoden vaihteessa. Yhteistyö kuntien ja hyvinvointialueiden välillä on vielä jäsentymätöntä ja epäselvää mm. toimintavastuiden osalta.
- Kuntouttavan työtoiminnan lakisääteiset palvelut (aktivointisuunnitelmien laadinta ja palvelujen järjestäminen) ei ole toiminut lain tarkoittamalla tavalla.
- **Lastensuojelupalvelujen tarve ja lastensuojeluilmoitusten määrä on pysynyt korkeana.** Korkea tarve kertoo lastensuojelun rakenteellisista ongelmista sekä koko lasten ja nuorten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän toimimattomuudesta. Peruspalveluita ja monialaista yhteistyötä ei ole riittävästi. Lasten arkeen vietyjä tukitoimia ei ole määrällisesti ja ajallisesti riittävästi. Lastensuojelu paikkaa toistuvasti riittämättömiä mielenterveys- ja päihdepalveluja. Lastensuojelun henkilöstötilanne on hyvin haastava lastensuojelun sosiaalityössä ja sijaishuollossa, mikä heijastuu lastensuojelun sijaishuollon ostopalveluiden hintatasoon erityisesti kasvukeskuksissa.
- **Vammaisten ja vanhusten palveluissa ei ole tapahtunut olennaisia muutoksia kesään 2024 verrattuna.** Hyvinvointialueet ovat kyenneet yleisellä tasolla järjestämään vanhusten ja vammaisten palvelut lain edellyttämällä tavalla paremmin kuin kunnat kykenivät. Alueiden välillä on kuitenkin merkittävää palvelukohtaista vaihtelua.

Hyvinvointialueiden talouden tilannekuva on heikentynyt

- Tilinpäätösennusteiden mukaan hyvinvointialueiden yhteenlasketun **alijäämän ennakoidaan kasvavan noin 1,42 miljardiin euroon vuonna 2024.**
- Alijäämä kasvaisi yhteensä n. 170 milj. euroa toukokuun 2024 arvioon verrattuna ja n. 560 milj. euroa alueiden alkuperäisiin talousarvioihin verrattuna, jotka olivat JTS-valmistelun lähtökohtana.
- Alueelliset erot talouden tilassa ja näkymissä ovat merkittävät, ja voivat muuttua vielä loppuvuoden aikana. Tilanne on erityisen huolestuttava etenkin viidellä alueella, joilla sekä vuoden 2023 että 2024 alijäämä näyttäisi kasvavan suureksi.
- Valtaosalle alueista jää merkittävä sopeuttamistarve myös vuosien 2025–2026 rahoituksen jälkikäteistarkistuksen jälkeen. Näiden alueiden tulee pyrkiä merkittävään kustannusten alentamiseen, jotta alijäämien kattaminen määräjassa olisi mahdollista.
- Tilinpäätösennusteen mukainen alijäämä ylittäisi JTS 2025 - 2028:ssa jälkikäteistarkistukselle varatun määrän n. 125 milj. eurolla v. 2026.

Toimintamenojen arvioitu kehitys 2023-2024

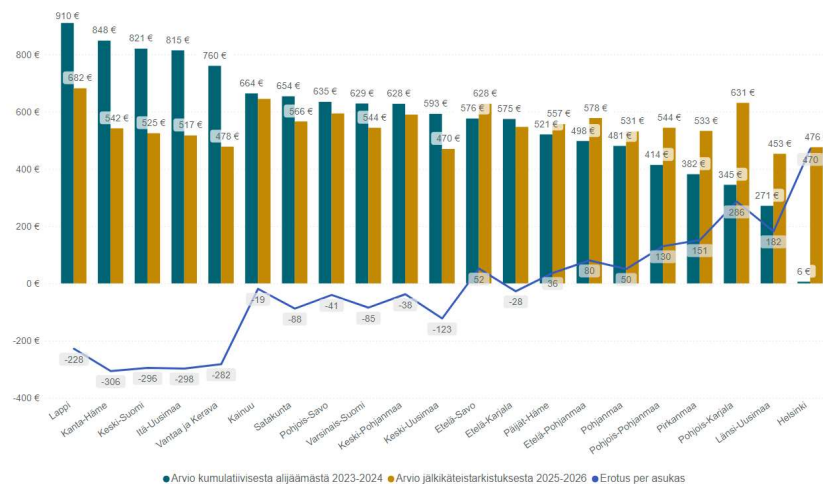
- Kasvaneiden alijäämien taustalla on talousarviota korkeammat toimintamenot (+2,7 %).
- Erityisesti palvelujen ostojen ennustetaan kasvavan merkittävästi (+5,6 %) talousarviosta. Jos tilannetta suhteutetaan vuoden 2023 toteumaan, näyttäytyy kasvu maltillisempana (2,4%).
- Henkilöstömenoissa laskua suhteessa talousarvioihin (-1,0%), mutta 4,7% kasvu edellisvuoteen.
- Talousarviota korkeammat toimintatulot (+3,8 %) eivät riitä kattamaan kasvaneita menoja, mikä heikentää toimintakatetta (2,6 %).

	TP23	TA24	TPE24	Muutos TPE24- TP23, milj. euroa	Muutos TPE24-TA24, milj. euroa	Muutos TPE24-TP23, %	Muutos TPE24-TA24, %
Toimintatulot	3 698	3 596	3 733	34	137	0,9 %	3,8 %
Toimintamenot	27 797	28 033	28 798	1 001	765	3,6 %	2,7 %
Henkilöstömenot	11 503	12 157	12 038	535	-119	4,7 %	-1,0 %
Palvelujen ostot	12 435	12 056	12 730	296	675	2,4 %	5,6 %
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	1 734	1 673	1 759	26	87	1,5 %	5,2 %
Avustukset	633	600	654	21	54	3,4 %	9,0 %
Muut toimintamenot	1 494	1 547	1 616	123	69	8,2 %	4,5 %
Toimintakate	-24 091	-24 429	-25 057	-966	-628	4,0 %	2,6 %
Poistot ja arvonalentumiset	397	441	410	13	-31	3,2 %	-7,1 %

Arviot kumulatiivisesta alijäämästä 2023-2024 ja rahoituksen jälkikäteistarkistuksesta 2025-2026

Huom!
Kumulatiivisen alijäämän ja jälkikäteistarkistuksen erotus ei vielä itsessään kerro alijäämän kattamisveloitteen edellyttämän sopeutuksen mittaluokkaa, koska siinä ei ole huomioitu rahoituksen muita muutoksia vuosien 2025-2026 aikana, eikä toisaalta alueiden toiminnasta aiheutuvien kustannusten kehitysnäkymiä.

Lähde: Valtionkonttori, VM

Muutosohjelmien avulla hyvinvointialueet tavoittelevat laajaa rakenteellista ja toiminnallista uudistumista

1

Muutosohjelmilla tavoitellaan laajaa rakenteellista ja toiminnallista uudistumista

- Suurin osa toimenpiteistä painottuu rakenteelliseen ja toiminnalliseen uudistumiseen
- Kyseiset toimenpiteet vaativat onnistuakseen tyypillisesti laajaa yhteistyötä hyvinvointialueen sisällä
- Näiden toimenpiteiden realisoituminen kustannushyödyiksi on usein hidasta mutta onnistuessaan ne ovat taloudellisilta vaikutuksiltaan hyvin merkittäviä

2

Hyvinvointialueilla on käytössä hyvin laaja valikoima erilaisia toimenpiteitä toiminnan uudistamiseksi ja talouden tasapainottamiseksi

- Toimenpiteet kohdistuvat kaikkiin toimialueisiin – suuri osa toimenpiteistä on sote-palvelutuotannon yhteisiä toimenpiteitä tai koko hyvinvointialuetta koskevia
- Palvelualueista toimenpiteet kohdistuvat erityisesti ikääntyneiden palveluihin ja hallintoon
- Erikoissairaanhoidon toimenpiteitä muutosohjelmissa on sen kokoon nähden melko vähän

3

Toimenpiteiden määrä ja tarkkuustaso vaihtelevat suuresti muutosohjelmien välillä

- Muutosohjelmien eroavaisuuksista johtuen pelkästään toimenpiteiden määrän perusteella ei voida tehdä johtopäätöksiä eri hyvinvointialueiden muutosohjelmien laajuudesta, vaikuttavuudesta tai toteutettavuudesta
- Monilla hyvinvointialueilla on käynnissä myös muita toimenpiteitä toiminnan uudistamiseksi ja talouden tasapainottamiseksi kuin mitä muutosohjelmissa on listattu (esimerkiksi HUS ja Pirkanmaa)

4

Muutosohjelmat eivät tarjoa vastausta siihen onnistuvatko hyvinvointialueet talouden tasapainotuksessa

- Muutosohjelmat yksinään eivät tarjoa tarkkaa vastausta siihen, millaisia euromääräisiä kustannushyötyjä toimenpiteillä tavoitellaan - tämän validoimiseksi suosittelemme aluekohtaisen tilanteen ja VM tekemän talousseurannan yhteistä läpikäyntiä kunkin alueen kanssa
- Muutosohjelmissa on melko vähän konkreettisia nopeita säästötoimenpiteitä - ohjelmien vaikutukset tulevat jakautumaan pääosin pidemmän aikavälille

Hyvinvointialueiden kyky johtaa ja toimeenpanna muutosohjelmien toimenpiteitä ratkaisee sen, miten hyvin hyvinvointialueet onnistuvat toiminnan uudistamisessa ja talouden tasapainotuksessa

Tunnistettut riskit

Uudistuminen ei toteudu riittävän nopeasti

- Kansallinen palvelureformi ei etene aikataulussa
- Valtion ohjauksella ei saada riittävästi tuettua hyvinvointialueiden palveluiden nopeutettua uudistumista.
- Alueiden kustannuskehitystä hillitsevät toimenpiteet eivät toteudu riittävässä laajuudessa.
- Alueilta "tippuu hanskat kädestä", jos toiminnan ja talouden tasapainon tavoittaminen vaikuttaa toivottomalta.

Väestön yhdenvertaisuus voi vaarantua

- Pirstaloitunut sosiaali- ja terveydenhuolto ei muutu riittävän nopeasti alueellisesti ja kansallisesti yhtenäisemmäksi.
- Väestön lakisääteiset oikeudet eivät toteudu hyvinvointialueilla.
- Hyvinvointialueiden rahoituksen säästöt vaarantavat sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen palveluiden riittävyyden, tason ja laadun.
- Valtion viimesijainen vastuu turvata väestön yhdenvertaisuus ja perusoikeuksien toteutuminen realisoituu.

Alueiden taloudellinen kehitys eriytyy

- Suurin osa alueista ei todennäköisesti pysty täysimääräisesti kattamaan alijäämiään säädettyssä ajassa.
- Uusien lisärahoitusprosessien todennäköisyys kasvaa.
- Osa alueista joutuu arviointimenettelyyn.
- Alueiden lainanhoitokykyyn ollessa heikko lainanottovaltuuden muutosprosessit muodostuvat yleisiksi ja toistuviksi.
- Kehysvaraus jälkikäetarkistukseen ei ole riittävä v. 2026

Osalla alueista toimet ovat edelleen riittämättömiä

- Poliittinen päätöksentekokyky heikkenee aluevaalien lähestyessä ja muutosohjelmien toimenpanon edetessä.
- Hyvinvointialueiden toiminnan ja talouden ohjausta joudutaan edelleen vahvistamaan.
- Yhteistyöalueiden toiminnan ohjausta joudutaan vahvistamaan

Kiitos!

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET